

Barbara ROŻAŁOWSKA
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Katedra Stosowanych Nauk Społecznych

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W PRZESTRZENI SPOŁECZNEJ POLSKICH METROPOLII

Streszczenie. Zrównoważony rozwój to idea coraz częściej wyznaczająca kierunki przemian zachodzących w polskich miastach. Najważniejsze dokumenty, które wskazują, jak implementować zawarte w nich dezyderaty, jednak w polskich warunkach są często traktowane jako aktywatory unijnych pieniędzy. Ważnym czynnikiem zmian stały się zatem oddolne inicjatywy podejmowane przez miejskich aktywistów. Artykuł jest próbą przybliżenia społecznego aspektu zrównoważonego rozwoju z perspektywy socjologii, w kontekście rozwoju przestrzeni społecznej miasta.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój miast, przestrzeń społeczna, miejski aktywizm, partycypacja społeczna

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SOCIAL SPACE OF POLISH METROPOLIS

Summary. Sustainable development is an idea that more and more often indicates the directions of changes occurring in Polish cities. The most important documents demonstrate how to implement the desideratum included in them, however, in the Polish conditions they are often treated as the activators of EU funds. Therefore, rank-and-file initiatives undertaken by urban activists became an important factor of changes. The article is an attempt to describe the social aspect of sustainable development from the perspective of sociology in the context of the development of urban social space.

Keywords: sustainable development, social space, urban activism, social participation

1. Wstęp

Pojęcie zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) to koncepcja, która pojawiła się pod koniec XX wieku jako reakcja na negatywne zmiany dokonujące się pod wpływem ekspansji przemysłu. W 1987 roku obradująca pod przewodnictwem Gro Harlem Brundtland Światowa Komisja Środowiska i Rozwoju ONZ, sporządziła raport pt. *Our common future*, w którym zdefiniowano pojęcie zrównoważonego rozwoju. Dostrzeżono w nim fakt, że naturalne zasoby nie są nieograniczone i dalsze działania pociągną za sobą nieodwracalne skutki dla przyszłych pokoleń. Główna idea, aktualna do dzisiaj, jest ukierunkowana na holistyczne postrzeganie ludzkiego środowiska życia jako ekosystemu złożonego z trzech równorzędnych, nachodzących na siebie elementów – środowiska naturalnego, społeczeństwa i gospodarki. Zachowanie harmonii w obrębie tej triady to warunek utrzymania zdolności odtwarzania ziemskich zasobów. Komplementarność działań łączących rozwój społeczny, gospodarczy i dbałość o środowisko jest zatem wyzwaniem stawianym współczesnym społeczeństwom¹. Mimo teoretycznego zapewnienia o równorzędnej istotności wszystkich trzech sfer, większość opracowań skupionych jest na gospodarce jako czynniku priorytetowym w polityce, natomiast społeczeństwo traktuje się oddzielnie od środowiska². Rozległość znaczeniowa pojęcia zrównoważony rozwój utrudnia zrozumienie, jak należy interpretować znaczenie jego poszczególnych składników.

Celem artykułu jest przybliżenie istoty sfery społecznej zrównoważonego rozwoju, ponieważ wydaje się, że mnogość określeń powiązanych z tym aspektem rozwoju utrudnia włączenie go do zarządzania przestrzenią miejską. Artykuł jest próbą uporządkowania najważniejszych idei zrównoważonego rozwoju, odnoszących się do miast oraz próbą ukazania, jak zaczynają się one odradzać w spontanicznych działaniach mieszkańców.

2. Zrównoważony rozwój a zrównoważone miasto

Koncepcja *sustainable development* domyślnie wiąże się z miastami, szczególnie tymi największymi, które skupiają dużą liczbę mieszkańców i są ośrodkami rozwoju techniki oraz wszelkich zmian pobudzających gospodarkę. Szybkie, niekontrolowane powiększanie się aglomeracji to główne przyczyny zaburzeń w środowisku naturalnym. Efektami ubocznymi rozwoju miast są zanieczyszczenie, hałas i nadmierny rozrost przestrzeni miejskich kosztem terenów rolniczych i lasów, segregacja przestrzenna biednych i bogatych, degradacja

---

¹ Raport Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju: *Our future common*. http://www.bne-ortal.de/fileadmin/unesco/de/Downloads/Hintergrundmaterial_international/Brundtlandbericht.File.pdf?linklisted=2812.

² Giddings B., Hopwood B., O'Brien G.: Environment, economy i society: fitting them together into Sustainable Development. "Sustainable Development", 2002, p.187-196.

przestrzeni publicznych. W latach 60. o tych niekorzystnych zjawiskach pisała Jane Jakobs, uświadamiając, jak wielkie są społeczne koszty ekspansji gospodarki, która rujnuje istniejącą od starożytności ideę miejskości³.

Zrównoważony rozwój to pojęcie, które zrobiło w ostatnich latach dużą karierę ze względu na znaczną liczbę uniwersalnych tematów mieszczących się jego obrębie. Ogólna idea spisana w dokumentach przyjętych przez wiele krajów, w tym także przez Polskę, pokazuje, że gospodarka, społeczeństwo i środowisko nie występują rozłącznie, ale stanowią przenikającą się, zależną całość. Zrównoważony rozwój to rozwój, który „zaspokaja potrzeby obecne, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń”⁴.

Pierwsze ważne dokumenty związane z koncepcją zrównoważonego rozwoju to Konwencja o Dostępie do Informacji, Udziale Społeczeństwa w Podejmowaniu Decyzji oraz Dostęp do Sprawiedliwości w Sprawach Dotyczących Środowiska, podpisana 25 czerwca 1998 r. w Aarhus oraz Agenda 21 zatwierdzona w 1992 r. z inicjatywy ONZ na II Konferencji w Rio de Janeiro. Dokumenty te pośrednio odnoszą się do zagadnień związanych z rozwojem przestrzeni miejskich.

Agenda 21 nakreśla ogólne ramy zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem, ponadto zawiera kwestie poprawy warunków życia w przestrzeni zamieszkania⁵. Zwraca uwagę na kilka tematów bliskich problematyce miejskiej, takich jak:

- poprawa zarządzania osadnictwem,
- promowanie zrównoważonego planowania i zagospodarowania przestrzennego,
- promowanie zintegrowanego dostarczania infrastruktury: wody, kanalizacji, drenażu i zarządzania stałymi odpadami,
- promowanie zrównoważonych systemów energetycznych i transportowych,
- promowanie planowania osadnictwa i zarządzanie w obszarach narażonych na klęski żywiołowe,
- promowanie zrównoważonego rozwoju przemysłu,
- wspieranie rozwoju zasobów ludzkich i budowanie potencjału dla rozwoju osadnictwa.

Rozdział 23, podobnie jak dokument z Aarhus, zawiera informacje na temat włączenia jednostek i grup do uczestnictwa w zrównoważonym rozwoju, mówiąc także o obecności obywateli w trakcie procedur oceny oddziaływań na środowisko oraz o dostępie do informacji i udziale w podejmowaniu decyzji na temat otoczenia, w którym żyją⁶.

³ Jakobs J.: Śmierć i życie wielkich miast Ameryki. BęcZmiana, Warszawa 2014.

⁴ The World Commission on Environment and Development. Our common future. Oxford University Press, Oxford 1987, p. 43; Hembd J., Silberstein J.: Sustainability and Community Development, [in:] Robinson J.W., Green G.P. (eds.): Introduction to community development: theory, practice and service-learning. Los Angeles 2011.

⁵ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>, p. 45.

⁶ Ibidem, p. 270.

Koncepcji teoretycznej dla zrównoważonego rozwoju miast dostarcza również Nowa Karta Ateńska przygotowana przez Europejską Radę Urbanistów z 1998 r. Jest to dokument powstały jako reakcja na dezaktualizację treści pierwszej Karty Ateńskiej z 1933 r., ze względu na zmiany, jakie przeszły współczesne społeczeństwa miejskie. Nowa Karta proponuje zupełnie inny model rozwoju miasta. Jest wizją „miasta spójnego” czasów współczesnych oraz projektem na przyszłość. Postuluje poszanowanie kilku istotnych zasad kształtowania przestrzeni miast. Zwraca uwagę na zachowanie bogactwa i zróżnicowania kulturowego, związanego ze swoistą historią miast, i łączenie przeszłości z teraźniejszością oraz przyszłością.

W dokumencie miasta nie są traktowane jako niezależne jednostki, dostrzega się fakt, że współczesne miasto jest funkcjonalnie powiązane z innymi ośrodkami i razem tworzą one struktury sieciowe. Obok tendencji do konkurowania, nowoczesne miasta muszą być zatem twórcze i zdolne do współpracy. W odniesieniu do mieszkańców Nowa Karta Ateńska podkreśla znaczenie dobrobytu i wygody życia jako najważniejszych potrzeb realizowanych w obrębie współczesnych przestrzeni miejskich. Kwestie ekologii i środowiska stawiane są na równi z rozwojem urbanistycznym miast⁷.

Najnowszy dokument, który odejmuje obszerne problemy miejskie to Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich (*Leipzig Charter on Sustainable European Cities*). Ustalenia zebrane na nieoficjalnym spotkaniu ministrów Unii Europejskiej zostały spisane w maju 2007 r. W ramach Karty ustalono dwa najważniejsze zadania polityki miejskiej:

1. Wykorzystanie na większą skalę zintegrowanego podejścia do polityki rozwoju miejskiego. W praktyce oznacza to:
  - tworzenie i zapewnianie przestrzeni publicznych wysokiej jakości,
  - modernizację sieci infrastruktury i poprawę wydajności energetycznej,
  - aktywną politykę innowacyjną i edukacyjną.
2. Zwrócenie szczególnej uwagi na najuboższe dzielnice w kontekście miasta jako całości przez:
  - realizację strategii podnoszenia jakości środowiska fizycznego,
  - wzmocnienie gospodarki lokalnej i lokalnej polityki rynku pracy,
  - aktywną politykę edukacji i szkoleń dla dzieci i młodzieży,
  - promowanie sprawnego i korzystnego cenowo transportu miejskiego⁸.

Karta Lipska stawia na współpracę międzysektorową w szerszym ujęciu – regionalnym, w którym miasta traktowane są jako motory postępu i innowacji oraz wzrostu gospodarczego.

⁷ Nowa Karta Ateńska 2003. Wizja miast XXI wieku. Lizbona 2003, www.zabytki-tonz.pl/pliki/karta%20atenska%202003_pl.pdf.

⁸ Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich, www.sarp.org.pl/pliki/karta_lipska_pl.pdf.

Jednak występujące w nich problemy demograficzne, takie jak „nierówność społeczna, wykluczenie społeczne niektórych grup ludności, brak tanich i odpowiednich mieszkań oraz problemy ekologiczne” stanowią główne zagrożenia dalszego rozwoju miast⁹.

Pojęcie zrównoważonego rozwoju promowane na międzynarodowych konferencjach, których efektem są wspomniane wyżej dokumenty, łączy się ściśle z erą miast postindustrialnych. Termin ten pojawił się momencie, gdy okazało się, że to, co sprzyjało rozwojowi w epoce przemysłu, już nie jest wystarczające do zapewnienia wszystkich potrzeb nowoczesnych mieszkańców. Epoka miniona to okres podporządkowania życia miejskiego wymogom produkcji przemysłowej. Tworząca się zabudowa mieszkaniowa miała za zadanie dostarczenie schronienia przybywającym do pracy robotnikom. Stąd też powstały, często wzorcowe projekty przestrzeni zamieszkania – osiedla robotnicze, przeznaczone dla pracowników zakładu pracy. W miarę upływu lat i powiększania się obszarów włączonych w produkcję przemysłową tworzenie miejskich przestrzeni zaczęło podlegać standaryzacji, na wzór masowego wytwarzania w fabrykach Forda. Plany, normatywy, gotowe prefabrykaty były nieodłącznie związane z budową nowych osiedli zasiedlanych przez klasę robotniczą. Wymogi tamtych lat były nastawione przede wszystkim na odtwarzanie siły roboczej, więc priorytetem stało się zapewnienie mieszkania jak największej liczbie osób.

Rozwój społeczno-gospodarczy przebiegający pod kontrolą instytucji polityczno-administracyjnych został zanegowany w epoce technologii informacyjno-komunikacyjnych jako niesprzyjający tworzeniu życia miejskiego, a wręcz „jako czynnik destrukcji miejskości”¹⁰. Przez wiele lat władarze polskich miast nie dostrzegali tego związku. Po transformacji ustrojowej w 1989 r. wcielano więc w życie neoliberalne idee przeniesione z Ameryki Północnej, polegające na otwieraniu się na kapitał zagraniczny¹¹. Nie rozwiązało to jednak problemów polskich miast, a stworzyło wiele nowych. Efektem wprowadzonych zmian stała się polaryzacja biedy i dostatku, upadek małych firm i sklepów, zaniedbane centra miast, utracenie ciągłości przestrzennej miasta w wyniku przenoszenia zabudowy mieszkalnej daleko poza obszar zurbanizowany przez firmy deweloperskie. Mechanizm niszczenia zwartości miasta, rozpoczęty w okresie socjalizmu, w nowych warunkach ustrojowych nie uległ zahamowaniu. Suburbanizacja w polskich warunkach okazała się równie dynamiczna i niszcząca system urbanistyczno-społeczny miasta, jak w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej. Proces ten miał miejsce, gdy znane były już negatywne efekty takiego rozwoju i istniały dokumenty przedstawiające główne priorytety kształtowania przestrzeni miejskich.

---

⁹ Ibidem.

¹⁰ Bellert A.: Miasta w postindustrialnej Europie i w kleszczach polskiej transformacji, [w:] Filar P., Kubicki P. (red.): Miasto w działaniu. Zrównoważony rozwój z perspektywy oddolnej. Instytut Obywatelski, Warszawa 2012.

¹¹ Billert A.: op.cit., s. 77.

3. Społeczne wymiary zrównoważonego rozwoju miasta

Zrównoważony rozwój miast rozważany od strony społecznej obejmuje szeroki obszar społecznego świata. Badacze brytyjscy wskazali wiele branych pod uwagę w naukowych dyskusjach czynników, takich jak:

- edukacja,
- sprawiedliwość społeczna (międzygeneracyjna i wewnątrzgeneracyjna),
- partycypacja społeczna i lokalna demokracja,
- zdrowie, jakość życia i dobrobyt,
- społeczne włączenie (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu),
- kapitał społeczny,
- bezpieczeństwo,
- przestrzeń zamieszkania o różnych typach własności,
- sprawiedliwa dystrybucja dochodu,
- spójność społeczna,
- społeczne interakcje i sieci,
- poczucie wspólnoty i przynależności,
- zatrudnienie,
- zasiedziałość i czasowość zamieszkania,
- aktywność organizacji społecznych,
- tradycja kulturowa¹².

Wielość podejmowanych tematów pod szyldem zrównoważonego rozwoju pokazuje pojemność koncepcji oraz brak nowych propozycji teoretycznych. Odnaleźć tu można kilka dobrze rozpoznanych i teoretycznie rozwiniętych idei, m.in. koncepcję kapitału społecznego, społeczeństwa obywatelskiego, nierówności społecznych i wykluczenia społecznego, sieci społecznych. Badacze, oprócz aspektów społecznych niezwiązanych z fizyczną przestrzenią miasta, podejmują również zagadnienia dotyczące przestrzennych czynników zrównoważonego rozwoju, które leżą w sferze zainteresowań socjologów miasta. Są to m.in.:

- atrakcyjność sfery publicznej,
- warunki mieszkaniowe,
- jakość lokalnego środowiska i udogodnienia,
- dostępność pracy, usług, terenów zielonych,
- zrównoważone planowanie miejskie,
- przestrzeń przyjazna pieszym¹³.

---

¹² Dembsey N., Bramley G., Power S., Brown C.: The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. „Sustainable Development”, No. 19, 2011, p. 289-300.

¹³ Ibidem.

Istotnym elementem, który odgrywa ważną rolę w rozwoju współczesnych miast, jest aktywność wspólnot miejskich i uwarunkowania zrównoważonego rozwoju na poziomie wspólnot¹⁴. W planowaniu zrównoważonego rozwoju miasta niezbędnymi składnikami są mieszkańcy, którzy będąc użytkownikami miejskiej przestrzeni są w stanie trafnie wytypować priorytetowe inwestycje służące potrzebom różnych społeczności¹⁵. Powszechna akceptacja takiego stanu rzeczy byłaby czynnikiem wzmacniającym pozycję miejskich wspólnot.

Na sposób definiowania społecznego aspektu zrównoważonego rozwoju w różnych krajach wpływa tradycja aktywizmu miejskiego. W Ameryce Północnej, gdzie istnieje duża aktywność obywatelska, koncepcję *sustainable development* traktuje się bardzo poważnie, a jej społeczny składnik oznacza: „bezprecedensowy i równoczesny nacisk na efektywne wykorzystanie przestrzeni miejskiej, na minimalizację zużycia podstawowych zasobów naturalnych, na pomnożenie kapitału społecznego i na mobilizację obywateli w kierunku realizacji tych celów”¹⁶. Stosowane określenie „zrównoważonej wspólnoty” (*sustainable community*) podkreśla potrzebę ciągłego dopasowywania się do społecznych i ekonomicznych potrzeb, przy jednoczesnym wsparciu środowiskowej zdolności ciągłego odnawiania się¹⁷.

Brytyjscy badacze natomiast ujmują wymiar społeczny zrównoważonego rozwoju w kontekście dwóch czynników: sprawiedliwości społecznej w dostępie do różnego typu dóbr i udogodnień, jakie oferuje miasto, oraz zrównoważenia społeczności rozumianego jako zdolności wspólnot miejskich do podtrzymywania i odtwarzania się na akceptowalnym poziomie funkcjonowania¹⁸. Dyskusji poddaje się kilka wymiarów związanych ze zrównoważonym rozwojem: społeczne interakcje i powiązania w społeczności, aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, stabilność społeczności, poczucie bezpieczeństwa i odczuwanie zadowolenia (a nawet dumy) ze swego miejsca zamieszkania. Rozwój wszystkich tych aspektów wzmacnia społeczności miejskie i pozwala im zająć równoważną pozycję w zderzeniu z wymogami gospodarki i środowiska naturalnego. Kwestia zrównoważonego rozwoju społeczności jest traktowana przez rządy krajów Europy Zachodniej poważnie, a wdrażanie najważniejszych zasad wiąże się z nakładami na budownictwo socjalne i poprawę funkcjonowania wspólnot sąsiedzkich. Inwestuje się nie w osiedla projektowane w oderwaniu od mieszkańców, ale raczej w zdolność przestrzeni

¹⁴ Weble T., Tuler S.: Four Perspectives on Public Participation Process in Environmental Assessment and Decision Making: Combined Results from 10 Case Studies. „The Policy Studies Journal”, Vol. 34, No. 4, 2006.

¹⁵ Martin N.J., Rice J.L., Lodhia S.K.: Sustainable Development Planning: A Case of Public Participation using Online Forums. „Sustainable Development”, Vol. 22, No. 4, 2014.

¹⁶ Weble T., Tuler S.: op.cit., p.75.

¹⁷ Roseland M.: Sustainable community development: integrating environmental, economic and social objectives. „Progress in Planning”, No. 54, 2000, p. 99.

¹⁸ Dembsey N., Bramley G., Power S., Brown C.: op.cit.

zamieszkania do wytwarzania więzi sąsiedzkich angażujących mieszkańców w dbanie o własne interesy¹⁹.

W warunkach polskich hasło „zrównoważony rozwój” traktowane było dotąd jako „wytrych do skarbcza ze środkami unijnymi”, nie dbano jednak o jego realizację w przestrzeniach miejskich²⁰. Świadczyć może o tym fakcie ekspansywne budownictwo rozwijające się po 1989 roku, pomijające potrzeby mniej zamożnych mieszkańców, a także niemal całkowity brak zainteresowania budownictwem socjalnym w dużych polskich miastach²¹. Ponadto, włączenie obywateli w procesy decyzyjne w miastach, postulowane w Konwencji z Aarhus (ratyfikowanej przez Polskę w 2001 r.), zostało wywalczone przez mieszkańców skupionych w stowarzyszeniach miejskich i nieformalnych inicjatywach. Pierwszy budżet obywatelski zorganizowano w Sopocie w 2011 r. i dopiero w 2013 r. wprowadzono taką formę dialogu z mieszkańcami w innych polskich miastach²².

Analiza głównych tematów podejmowanych w dyskursie publicznym w Internecie ukazuje, w jaki sposób miejskie społeczności definiują zrównoważony rozwój miast oraz rolę mieszkańców w osiągnięciu najważniejszych wytycznych *sustainable development*²³. W internetowych wpisach na stronach najbardziej aktywnych stowarzyszeń, zaangażowanych w sprawę miasta, dominuje kilka tematów, takich jak:

- partycypacja społeczna w zarządzaniu miastem,
- dostęp do informacji publicznej,
- ekologia miejska,
- rozwój komunikacji publicznej i rowerowej,
- jakość przestrzeni publicznej.

Wyróżniającym się motywem na stronach miejskich organizacji, porządkującym sposób rozumienia realizacji wytycznych zrównoważonego rozwoju, jest partycypacja obywateli w procesie zarządzania miastem. Mieszkańcy odbierają możliwość decydowania na temat ważnych kwestii miejskich jako swoje prawo wynikające z charakteru władzy miejskiej. Warto w tym miejscu przytoczyć wypowiedź dostępną na stronie Sopotkiej Inicjatywy

---

¹⁹ Sustainable communities: building for the future. Office of the Deputy of Prime Minister, London 2003, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060502043818/>; http://odpm.gov.uk/pub/872/SustainableCommunitiesBuildingfortheFutureMaindocumentPDF2121Kb_id1139872.pdf.

²⁰ Filar P., Kubicki P. (red.): Miasto w działaniu. Zrównoważony rozwój z perspektywy oddolnej. Instytut Obywatelski, Warszawa 2012, s. 16.

²¹ Rożałowska B.: The community of the new single family detached housing estates and changes in housing construction in Katowice area after political transformation. „Architecture civil engineering environment – ACEE”, Vol. 3, No. 2, 2010.

²² Kłębowski W.: Krytycznie o budżecie partycypacyjnym w Sopocie, <http://publica.pl/teksty/krytycznie-o-budziecie-partycypacyjnym-w-sopocie>, dostęp 30.01.2014.

²³ Dane na podstawie badań własnych stron organizacji miejskich przeprowadzonych w styczniu i lutym 2015 r. na portalu Facebook: Czas Mieszkańców, Gdańsk Obywatelski, Kraków Przeciw Igrzyskom, Miasto jest Nasze.

Rozwojowej: „To mieszkańcy Sopotu są pracodawcą, który zatrudnia prezydenta i radnych, a nie odwrotnie”²⁴. Z tego faktu wynika również wielokrotnie wskazywana potrzeba dostępu do informacji publicznej, która była przecież jednym z dezyderatów zawartych w Konwencji z Aarhus. Najczęściej przybiera ona formę żądania publikowania wydatków rady miejskiej, w tym również jawności przyznanych nagród i dodatkowych wypłat członkom rady.

Dostęp do informacji łączy się z wątkami środowiskowymi. Mieszkańcy postulują wgląd do danych na temat bieżących zagrożeń ekologicznych, w tym domagają się jawności wskaźników zanieczyszczenia powietrza w poszczególnych częściach miasta²⁵. Dane o stanie środowiska są wykorzystywane do formułowania postulatów dotyczących kolejnych potrzeb, związanych z rozwojem transportu publicznego, który według internautów jest kluczem zapewniającym lepsze funkcjonowanie miasta. Dyskutują o sensie wprowadzania ruchu samochodowego do centrów miast i postulują umożliwienie ludziom korzystania z publicznych środków transportu i rowerów. Budowa bezpiecznych ścieżek rowerowych oplatających gęsto przestrzeń miast, to jeden z najczęściej podejmowanych tematów. Idea ta nie jest nowa, bowiem jej główny protagonista – duński architekt Jan Gehl – tworząc model *Miasta dla ludzi*, kilka lat wcześniej udowodnił, że miasta bez samochodów osiągają najwyższe wskaźniki jakości życia²⁶.

Ostatnia kwestia omawiana przez mieszkańców w Internecie odnosi się do atrakcyjności miejskich przestrzeni publicznych. Istnieje przekonanie o konieczności podnoszenia estetyki ulic i placów w polskich miastach jako wymogów współczesnych czasów. Działania aktywistów w tym zakresie okazały się skuteczne. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu została zatwierdzona dzięki staraniom miejskich organizacji²⁷. Umożliwiła ona nie tylko walkę z reklamami szpecącymi polskie miasta, ale, co ważniejsze, stała się instrumentem wprowadzania równowagi między potrzebami ekonomicznymi i społecznymi w przestrzeni publicznej.

Zrównoważony rozwój i związane z nim aktywności są definiowane przez mieszkańców różnych miast w odrębny sposób. Specyfika dużych miast, takich jak Warszawa, Kraków, Gdańsk czy Toruń z ich własnymi problemami, potrzebami, odmiennym ukształtowaniem urbanistyczno-architektonicznym sprawia, że kładzie się nacisk na te aspekty *sustainable development*, które są najbardziej potrzebne, co w rezultacie może przynieść efekt zrównoważenia w miejskim środowisku.

²⁴ www.sopockainicjatywa.org/about/.

²⁵ Dane ze strony organizacji Kraków Przeciw Igrzyskom.

²⁶ Gehl J.: *Miasta dla ludzi*. RAM, Kraków 2014.

²⁷ [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/1525_u/\\$file/1525_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/1525_u/$file/1525_u.pdf).

4. Zakończenie

Zrównoważony rozwój to koncepcja niezwykle ważna, gdyż pierwszy raz w historii pozwala ona tak szeroko łączyć kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe z myślą o następnych pokoleniach. Samorządy w polskich miastach, takich jak Warszawa, Gdańsk, Kraków, Toruń, w opiniach miejskich aktywistów, zbyt wolno jednak dokonywały zmian korzystnych dla mieszkańców. Mimo akceptacji najważniejszych dokumentów dotyczących *sustainable development*, umiejętność wykorzystania zawartych w nich treści była stosunkowo niska. Rozległość i elastyczność tematyki, a także багаż poprzedniej epoki wyznaczający inne miejsce obywatelom w mieście, to czynniki zakłócające właściwą implementację idei. W efekcie zrównoważony rozwój miast, zwłaszcza w jego społecznym aspekcie, odbywa się oddolnie. Mieszkańcy sami ustalają, jakie powinno być ich środowisko życia oraz które z wytycznych są ważne w ich własnym mieście. Sytuacja ta stwarza szansę władzom miast na efektywny rozwój przestrzeni dopasowanej do potrzeb różnych grup użytkowników.

Bibliografia

1. Bellert A.: Miasta w postindustrialnej Europie i w kleszczach polskiej transformacji, [w:] Filar P., Kubicki P. (red.): Miasto w działaniu. Zrównoważony rozwój z perspektywy oddolnej. Instytut Obywatelski, Warszawa 2012.
2. Dembsey N., Bramley G., Power S., Brown C.: The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. „Sustainable Development”, Vol. 19, 2011.
3. Gehl J.: Miasta dla ludzi. RAM, Kraków 2014.
4. Giddings B., Hopwood B., O'Brien G.: Environment, economy i society: fitting them together into Sustainable Development. „Sustainable Development”, 2002.
5. Hembd J., Silberstein J.: Sustainability and Community Development, [in:] Robinson J.W., Green G.P. (eds.): Introduction to community development: theory, practice and service-learning. Los Angeles 2011.
6. Jakobs J.: Śmierć i życie wielkich miast Ameryki. Bęc Zmiana, Warszawa 2014.
7. Martin N.J., Rice J.L., Lodhia S.K.: Sustainable Development Planning: A Case of Public Participation using Online Forums. „Sustainable Development”, Vol. 22, No. 4, 2014.
8. Roseland M.: Sustainable community development: integrating environmental, economic and social objectives. „Progress in Planning”, No. 54, 2000.

9. Rożałowska B.: The community of the new single family detached housing estates and changes in housing construction in Katowice area after political transformation. „Architecture Civil Engineering Environment – ACEE”, Vol. 3, No. 2, 2010.
10. The World Commission on Environment and Development. Our common future. Oxford University Press, Oxford 1987.
11. Weble T., Tuler S.: Four Perspectives on Public Participation Process in Environmental Assessment and Decision Making: Combined Results from 10 Case Studies. „The Policy Studies Journal”, Vol. 34, No. 4, 2006.

Źródła internetowe

12. http://odpm.gov.uk/pub/872/SustainableCommunitiesBuildingfortheFutureMaindocumentPDF2121Kb_id1139872.pdf.
13. [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/1525_u/\\$file/1525_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/1525_u/$file/1525_u.pdf).
14. <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.
15. Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich, www.sarp.org.pl/pliki/karta_lipska_pl.pdf.
16. Kłębowski W.: Krytycznie o budżecie partycypacyjnym w Sopocie, <http://publica.pl/teksty/krytycznie-o-budzecie-partycypacyjnym-w-sopocie>, dostęp 30.01.2014.
17. Nowa Karta Ateńska 2003. Wizja miast XXI wieku. Lizbona 2003, www.zabytki-tonz.pl/pliki/karta%20atenska%202003_pl.pdf.
18. Raport Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju: *Our future common*. www.bne-ortal.de/fileadmin/unesco/de/Downloads/Hintergrundmaterial_international/Brundtlandbericht.File.pdf?linklisted=2812.
19. Sustainable communities: building for the future. Office of the Deputy of Prime Minister, London 2003, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060502043818/>.
20. www.sopockainicjatywa.org.

Abstract

A conception of sustainable development of towns includes the idea of a complex look on economy, environment and society. Although these three elements are treated equally, economy often takes a dominant position in the works devoted to sustainable development. The social aspect is understood in a broad sense, what does not facilitate for the local authorities undertaking real actions meant for supporting the residents. The purpose of the paper is to approach the issue through the analysis of vital documents indicating the main directives of the social element of towns development. Moreover, the analysis of texts placed on websites of city activists from Warsaw, Gdansk, Cracow and Torun shows how the

residents restore the missing balance in a town, focusing their activities on neglected issues and places, developing the feeling of urbanism and community lost in the previous system at the same time.

The article presents that sustainable development is understood in a specific way by the residents of Polish towns and its most important elements are: social participation in town management, access to public information, urban ecology, efficient public and bicycle communication as well as high quality of public space.